

LITUVOJOS
NACIONALINĖ
M. MAZVYDO
BIBLIOTEKA

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
SAUSIO MĖN. 19 d. / JANUARY 19, 1985
PART TWO - Nr. 13(3)

Apie išplaukimą į tarptautinius vandenis

VYTAUTAS A. JONYNAS

Dažnai pasvajojam apie lietuvių literatūros „išplaukimą į tarptautinius vandenis“. Ar neužkauto mums skruostai, kai buvo pasklidę gaudai, kad V. Krėvė yra kandidatu Nobelio premijai už *Dangaus ir žemės sūnus*? Ar nesidžiaugiam, kai pasirodo kokios lietuvių antologija anglų kalba? Juk ar ne saviginos instinktas verčia mus trokšti, kad mūsų veikalai būtų išversti į svetimą kalbą. Tuo pačiu prieinami mūsų išvirkusiems vaikams, vertiems „kanapinio pančio į papintę“, kaip kad rašė poetas. Ypačiai kai koks gegužiukas ima vograuti, kad anokia ta lietuvių literatūra, jei neturim savo Homero, Šekspyro, Dostojevskio ar... Ericos Jong.

Visokių pasitaiko nesuipratimų ir išdavysčių. „Pasakykite Jūs man“, girdėjau kartą tokią šneką. „Aš dažnai lankausi Vokietijoje ir neatsistebiu, kokių tik ten nėra vertimų iš visokiausių pasaulio kalbų. Bet ne lietuvių. Vienas ponas iš Lietuvos sakė man, kad tai esanti mūsų, emigrantų, kaltė. Mes mat visus įtikinam, kad Jūs knygos – gryna propaganda. Nenorim kad jų būtų“. Aiškink tu tokiam žmogui, kad niekus tauškia tas jo ponas – „barinas“ – „poniausias. Veikia priešingai; juk mūsų spauda atsiliepia apie jų knygas, jei geros. Netgi paragina, kad verstų vieną kitą... Paaiškink, jei gudrus, tam žmogui, kad ne taip paprasta išplaukti į tuos tarptautinius vandenis. Kad negana išverst ką nors, kad visas pasaulis šokytų skaityt.

Tiesa, tas išsišokimas įvyko akivaizdoj svečio iš Lietuvos, o Jūs būsit pastebėję, kaip jų maišymasis mūsų tarpe nelauktai veikia išivį žmogų. Kaip jis ima kažko teisintis, kažko aimanuot. O stebint čiabuvių jaunimą-senimą gali-

ma daug ko savęs klausti, daug kuo suabejoti. Kad ir tų tarptautinių vandenų egzistencija. Gal kada ir buvo tie tolimieji kvadratai, bet tai buvo žilų senovė, prieš televizijos erą. Kaip ilgai juose plaukiojama.

Tiesa, vertimų iš mažų tautų kalbų prekystaliuos esama. Ir, atrodytu, daug. Ne tik Vokietijoje, bet ir ūia, Amerikos kontinente. Bet ar tai ne lašelis jūroje iš to, kas galėtų būti, kai pasižiūri atidžiau. Ir kas juos skaito? Gal vertimus graibsto mažosios tautos (ir gerai daro, nes joms būtina mokytis iš užsienio raštijos), bet ne šio kontinento gyventojai. Ragink neragines savo vaikus pamėgt knygą – nieko nebus. Mokykla, televizija, universitetai, viešųjų skaityklų skurdybė, padarys savo. Tai kur toji tarptautinių vandenų gilybė ir platybė?

Pasirodo, ne vienas taip rūgau viduje. Atsitiktinai pakliuvo man į rankas tokia knygelė: *Petits pays, grandes littératures / Small countries, great literatures*, 1979. Išėjusi, nepatikėjit, Budapešte. Ir ji nagrinėja mažų tautų kultūrinio inšo problemą. Vengrai, frustuoti poetai, prasimanė tą „ermyderį“. Užsigeidė sužinot, kodėl taip yra, kad „vengrų literatūra, o ypačiai lyrika, turinti savo Lisztus, Bartokus ir Kodaly, bet užsieniui nepažįstami netgi jų vardai“. Ir rašytojui Gyorgi Gera kilo mintis kreiptis į visus kolegas, turinčius draugų užsienyje, kad jie atsakytų į anketą, asmeniškų laišku parašindami juos tai padaryt. Klausimų buvo trys:

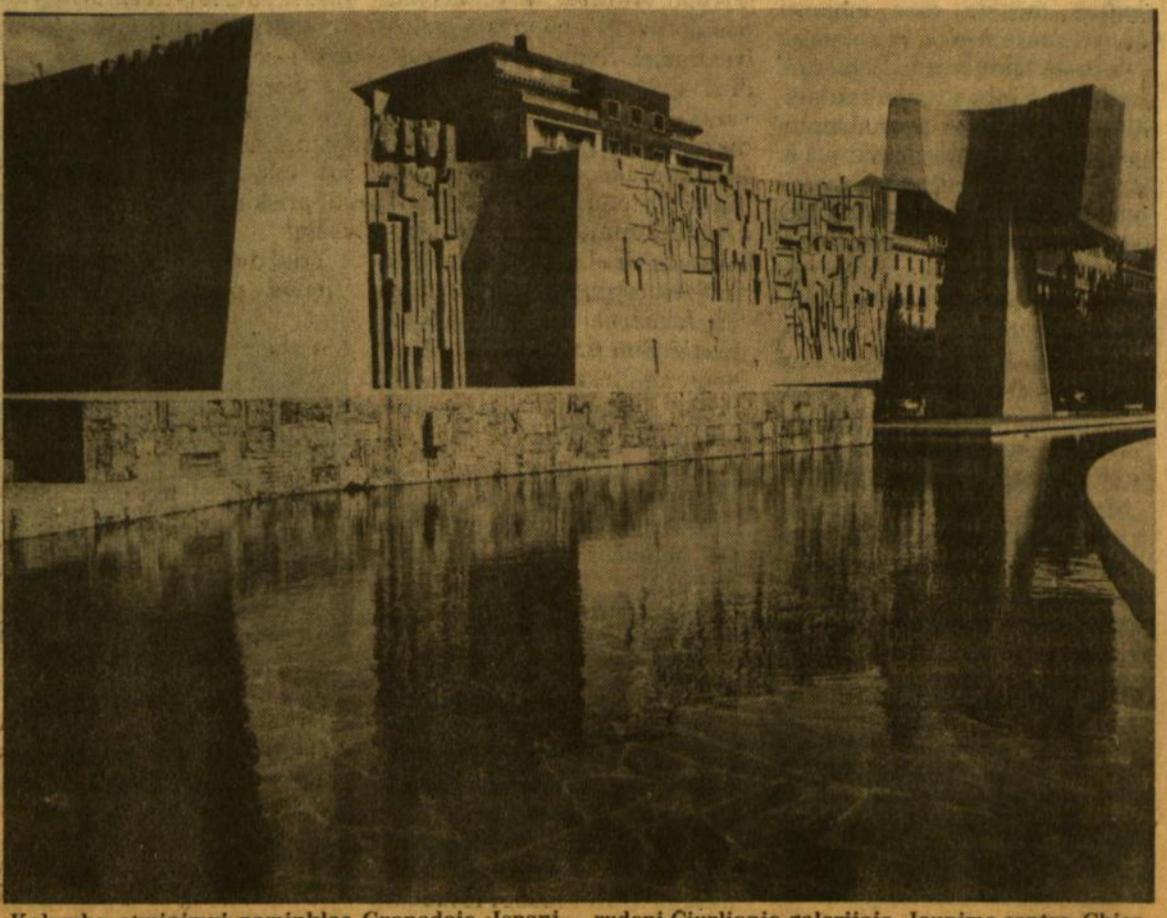
1. Kas darytina jūsų krašte, esamomis sąlygomis, kad būtų sukeltas domėjimasis pasauline literatūra, ir kas darytina, kad apsimokėtų vertimai ir jų išleidimas?
2. Ką privalėtų daryti kraš-

brangiai kainuotų“.

Ką totalitariniai aparatai gali daryt su tokia asmenybe? Prahos valdžia negalėjo ignoruoti Nobelio premijos paskyrimo fakto ir čekų tautos džiaugsmo. Seiferto laimėjimas buvo trumpai paminėtas oficialioje spaudoje. Kompartijos organas *Rude Pravo* užsiminė, jog Seiferto poezija esanti „kontroversinė“, bet prisipažino, kad jo kūrybos „svarba čekų poezijai yra neabejotina“. Lietuvos kultūriniai prievaidai gi nusprendė, kad Seifertas per daug pavojingas ir todėl nutarė vaidinti, jog jis ir Nobelio literatūrinė premija iš viso neegzistuoja. Jį paminėjus, būtų reikėję aiškinti jo gyvenimą ir užsiminti apie visą cenzūros siaubiamą čekų literatūrą.

Tokia tyla iš vilniškio miniatiūrinio Kremliaus – ne naujiena. Taip ir „atminties skylė“ buvo įgrūsti ir kiti Nobelio laureatai – Saul Bellow, Isaac Bashevis Singer ir Česlovas Milošas. Ši tyla – tai dar vienas kultūrinės baudžios įrodymas.

J. Pa.

Kolumbo atminimui paminklas Granadoje, Ispanijoje – Stasio Žilėvičiaus nuotrauka iš tryliktosios Lietuvių fotografų išeivijoje parodos praeitų metų rudenį Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Šiame numeryje:

- Lietuvoje dingo naujasis Nobelio premijos laureatas.
- Apie išplaukimą į tarptautinius vandenis.
- Rašytojui Vincui Ramonui 80 metų.
- Nauji leidiniai.
- Editos Nazaraitės eilėraščiai.
- Stasio Ylos „M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus“.
- Alvydo Vasaičio ir Jono Govėdo koncertas Toronte.
- Kultūrinė kronika.
- Chicagos teatruose.

Kertinė Paraštė

Lietuvoje dingo naujasis Nobelio premijos laureatas

Jau praėjo trys mėnesiai, kai čekų poetui Jaroslavui Seifertui buvo paskirta Nobelio literatūrinė premija, bet Lietuvos partinė spauda apie tai dar nė žodeliu neužsiminė. Kurgi pradingo tas Nobelio laureatas? Ar jis paskendo Kauno mariose, paklydo Vilniaus senamiestyje? O gal jį smėlis užpustė Nidos kopose? Nepaprasta mįslė, rimananti detektyvinius romanus ir verta Agatha Christie plunksnos.

Tyla apie Seifertą ypač keista, nes jis priklauso mažai Rytų-vidurio Europos tautai, su kuria lietuvių kultūrą sieja tiek tamprių ir šiltų ryšių. Praeitų metų spalio mėnesį svarbiausia pasaulio literatūrinė premija buvo apdovanojimas ne koks egzotiškai tolimas rašytojas, bet mūsų giminaitis, beveik šeimos narys. Kad tokia čekų literatūra egzistuoja, pripažįsta ir LTSR Rašytojų sąjungos organas *Pergalė*, pernai išspausdinusi keturis čekų rašytojų apsakymus. Visi tie autoriai bent dviem ūgiais mažesni už Seifertą, bet *Pergalėje* atsirado vietos jų vidutinei prozai ir trumpoms biografijoms.

Tad popieriaus stoka Seiferto pradingimo neišaiškina. Popieriaus su kaupu užtekot naujausiojo literatūrinio korifėjaus Konstantino Černenkos sieksninei kalbai ir sovietinės rašytojų sąjungos sekretoriaus Markovo ant tuzino socrealistinių jaučių odos surašytam pranešimui. *Literatūra ir menas* be jokio vargo supažindino Lietuvos skaitytojus su ilgomis ištraukomis iš mūsų prozos meistro, pirmojo sekretoriaus Griškevičiaus epinio veikalų, „Keturi laisvės dešimtmečiai“...

Nobelio laureato pradingimas Lietuvoje, tai ironijos kupinas įvykis, nes Vilniaus kultūriniai aparatai pernai ypač garsiai kalbėjo apie Lietuvos kultūros suklestėjimą ir jos atvirumą visam pasauliui. Alfonsas Maldonis Maskvoje deklamavo apie „internacionalinę erdvę“ ir tvirtino, jog

„baigiasi didelių ir mažų tautų literatūrinis... ir kultūrinis izoliacijos metas“. CK sekretorius Griškevičius praėjusią vasarą tvirtino, jog tarybinės sistemos dėka, Lietuvos „nacionalinė kultūra“ apsaugota nuo „uždarumo ir provincialumo“. O CK sekretorius Šepetyš paaiškino, jog „prieivarta ir nežinojimas“ yra „autentiškas dabartinės Vakarų masinės kultūros antspaudas“.

Kur Jaroslavas Seifertas be ženklo prasmego, Lietuvos kultūrininkams nereikia aiškinti. Jie žino, jog jis nuginčijo totalitarinės cenzūros pelkę. Jo literatūrinio svorio net ir aparatai nedrįsta paneigti. Čekams jis „tautinis poetas“, „Prahos dainius“, Čekoslovakijos ir užsienio kritikams jis „žymus poetas, kuriam įsikūniją didingoji čekų poezijos tradicija“. Kremlius ir jo valdininkai Prahoje ar Vilniuje Seifertui negali atleisti jo pilietinės drąsos, orumo, žmogaus ir tautos teisių gynimo.

Patsai Seiferto gyvenimas yra Maskvai labai nepatogus simbolis. Šis „darbo liaudies sūnus“ savo jaunystėje buvo įstojęs į čekų komunistų partiją, bet kelionė po Sovietų Sąjungą jį apvylė ir 1929 metais jis iš partijos išstojo. To žingsnio jis niekad nesigailėjo – ir komunistams užėmus valdžią, jis atsisakė atsiprašyti, atgailoti ar sugrįžti į partijos glėbį. Stalino laikais ir po jo mirties, Seifertas atvirai gynė savo persekiojamus kolegas. Po 1968-ųjų metų sovietinės invazijos jis atsisakė pasirašyti kolektyvinį lojalumo pareiškimą ir įstojo į „77-ųjų metų Chartos grupę“, tuomi išreikšdamas savo solidarumą su Čekoslovakijos laisvės ir kultūros gynėjais. Kai Seifertui buvo paskirta Nobelio premija, „77-ųjų metų Charta“ paskelbė pareiškimą, kuriame sakoma, jog „Jaroslavas Seifertas taip pat yra drąsus pilietis, kuris priešinosi bet kokiam neteisėbei ir tvirtai laikosi savo įsitikinimų, nors tai jam ir

tai, kurie jaučia, kad jų raštija užsienyje nelaikoma verta dėmesio?

3. Ar Jūs tikit vertimo galia ir manot, kad poezija gali būti tinkamai perteikta svetima kalba?

Verta pripažint, kad iniciatoriai pasielgė teisingai, pramanydami anketą. Antraip gal būtų sužūsi Babelio kakofonija kaip kažkas.

Žodžiu, knygoj aptinkama pasisakymų – anglų ir prancūzų kalbom – maždaug pusantro šimto rašytojų, poetų, vertėjų iš įvairiausių pasaulio kraštų – Brazilijos, Graikijos, Rumunijos, Prancūzijos, Kubos, JAV, Belgijos, Ispanijos, Indijos, abiejų Vokietijų, Anglijos...

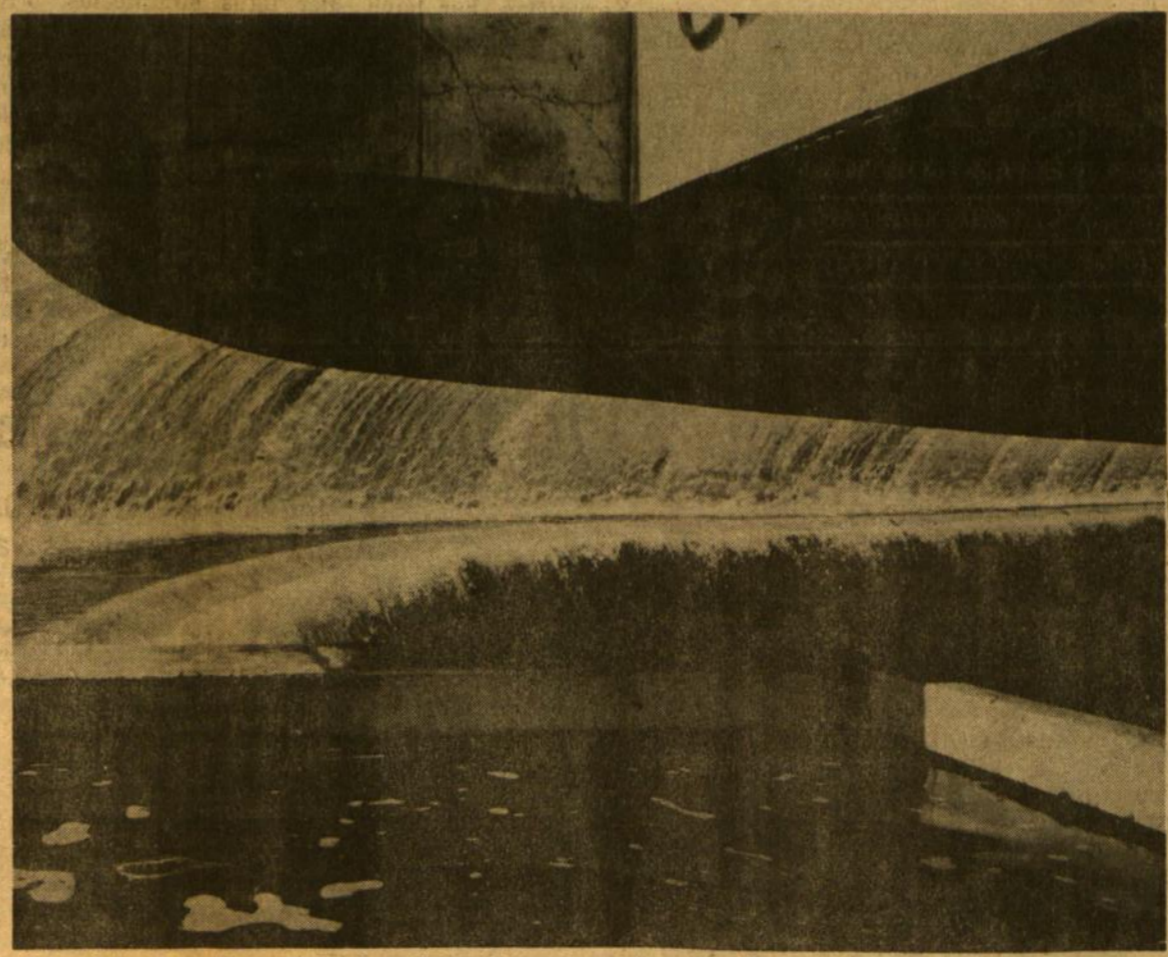
Kas be ko, metasi į akis, kad kai kurie asmenys pasinaudoja ta proga tēkštelt pagyrų

Sovietų Sąjungai už jos rūpestį populiariant visiškai mažų tautelių literatūrinį įnašą. Iš viso, atvirai kalbant, ji to komplimento nusipelno, nors yra atvejų (Džiambulo atvejis čia būtų klasišku), kad nebūtina toji raštija meniniai brandi. Nežinia taip pat, ar leidėjai nesikreipė, ar jiems nepavyko išgauti jų pasisakymų, bet knygoj nėra atsiliepiimų tų mažų tautų autorių, kurie esamose sąlygose rašo svetima kalba. Sakysim kirgizo Čingis Aitmatovo, kurį kai kas laiko geriausiu šiuo metu Sovietijos rašytoju, arba abchazo Fazil Iskanderio. Niekas neužsimena nė V. Nabokovo, Milan Kunderos. Žodžiu, kaip paprastai anketų atveju, galima prikibt, kad neturim „reprezentatyvaus sample“.

Nežiūrint to, pareikštos mintys įdomios ir vengrų iniciatyva tikrai sveikintina. Juo labiau, kai sužinai, kad jų idėja nėra visiškai originali ir nauja. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą prancūzas Valéry Larbaud buvo metęs mintį, kad būtina dėmėtis mažų tautų literatūromis ir nelaikyt jų antrarūšias, egzotiškais, folkloriniais gaminiiais, skirtais turistams. Deja, ne daug ka. nuo to laiko pasikeitė. Nebent, kad universitetuos yra lyginamųjų literatūrų poskyriai. Mokovai tenai knaisiojas po literatūros teoriją ir visokią žanrotyrą. Šiaip nieko. Nebent, kad UNESCO atlieka tam tikrą paslaugą, skelbdama vertimus (*Index Translationum*) ir išleidama kai kurių tautinių mažųjų literatūros klasikų vertimus. Paradoksalu, nė vienas atsakiusiųjų į anketą nepamini, kad egzistuoja žurnalas *World Literature Today* (buvęs *Books Abroad*), kuriame recenzuojamos visų pasaulio kraštų grožinės raštijos knygos.

Atsakymai sudėlioti alfabetiškai tvarkos žašele ir ši sąranga skaitytoją blasko. Savaimė suprantama, kad dauguma pritaria minčiai, jog problema opi. Kubietis David Cherician, pasmilkinęs prieš tai Sovietų Sąjungai už leidyklų įkūrimą įvairiose autonominėse srityse, sako: „Archeologai nuolatos atranda civilizacijas, apie kurių buvimą niekas nebuvo net sapne sapnavęs. Esama kažko panašaus ir archeologiją ir šioj literatūrų problemoj. Kiek lobių slepia nuo mūsų kalbos barjeras, kurį ne taip lengva įveikt. Kiek turtų žūli po žeme, laukdami pirmųjų kirkos dūžių, pirmojo hieroglifų iššifravimo, idant būtų pasiimta tai, kas laukė mūsų visą laiką“.

Būdinga tačiau, kad panašios frustracijos proveržiai praskamba dažniau mažų tautų atstovų pasisakymuose. (Nukelta į 2 psl.)

Granadoje, Ispanijoje, Kolumbo aikštės fontano detalė – Stasio Žilėvičiaus nuotrauka iš tryliktosios Lietuvių fotografų išeivijoje parodos praeitų metų rudenį Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Rašytojui Vincui Ramonui 80 metų

Kai nepriklausomos Lietuvos mokykloje každise mokėmės istoriją, tai žinojome, kad seniausias Nepriklausomybės akto signataras buvo dr. Jonas Basanavičius. Ogi jis, aktą pasirašydamas, turėjo tik 67 metus. Kai vėliau buvome jau universitete, tokie profesoriai ir universitetų rektoriai kaip prof. Mykolas Biržiška ir prof. Stasys Šalkauskis atrodo mums jau kone patriarchališko amžiaus. O tada jie buvo — pirmasis tik 55 metų, antrasis — vos 51 metų. Tai gi laikas mėgsta mus apgauti įvairiausiomis kryptimis. Viena iš tokių yra ir šiometinė rašytojo Vinco Ramono sukaktis. Mat nėra taip lengva patikėti, kad jam sausio 14 d. jau suėjo 80 metų. Mums vis atrodo, kad tų jaunatviškai, skaidriai, gaivalingai ir labai tikroviskai parašytų knygų autorius turi būti jaunas. Taip, savo kūryba jis tikrai nesens-ta. Juk negali kada nors pasenti Vinco Ramono „Dailininkas Rauba“ (1934), „Dulkės raudoname saulėleidy“ (1943), „Kryžiai“ (1947) ir „Miglotas rytas“ (1960). Tai knygos iš mūsų literatūros aukso aruodo. Ir jos pasilieka amžinai jaunos, tokios kaip kūrybiniam procese rašytojo dvasia.

Iš tikrųjų kiekviena Vinco Ramono knyga buvo įvykis mūsų literatūriniam gyvenime. Jau pats debiutinis novelių rinkinys „Dailininkas Rauba“ iškėlė autorių į pirmą eilę šio žanro meistrus. Juk retai taip atsitinka, ypač dar mūsų literatūros atveju, kad dar vos tik debiutuojantis rašytojas jau būtų vertinamas į svetimą kalbą. O Ramono atveju taip buvo: jo pirmosios knygos novelė „Linų žiedai“ tuoj išversta į latvių, suomių ir švedų kalbas.

Tylomis nepraejo ir kitų Ramono knygų pasirodymas. Kritikus, skaitytojus ir visuomenę jos taip išjudindavo, kad visi tik apie tai ir tekalbėdavo. O kad dabar kas nors sukeltų tokį literatūrinį gaidumą — snūdurojančioje šiandieninėje mūsų situacijoje! Juk vyresnieji gerai atsimenam, su kokių intriguojančių smalsumu kadaise buvo skaitytos „Dulkės raudoname saulėleidy“ dienraščio atkarpoje. Lietuvos provincijos miesto vadinamas inteligentus vaizduojantis romanas pirmuoju bolševikmečiu buvo visiems dar karštos žarijos tiek stiliaus spalvingumu, tiek tikroviskai dinamiška veikalo struktūra. Dulkės kėlė ir tai, kad kai kas romano personažus tariamai atpažino save ir pasišovė net teismuose ieškoti teisybės. Tai irgi buvo mūsų literatūrinio gyvenimo naujiena.

Vokietijos pokario metų „Kryžiai“ sukėlė jau tikrą idėjinę audrą. Nors romane vaizduojamas Suvalkijos kaimas pirmuoju bolševikmečiu, bet autoriaus meistriškai jame buvo pavaizduota krikščioniškosios minties ir labiau kairėn pasinešusio liberalinio sparno konfrontacija. Nors įtampa buvo tarp pilnakraujų romano personažų, tačiau laikraštines diskusijose buvo puolamas pats autorius už liberaliųjų personažų neigiamybės. Tačiau ankstesniame „Dulkių raudoname saulėleidy“ romane pačiu neigiamiausiu personažu buvo rodomas pabrėžtinai savo katalikybę demonstruojantis, tik dėl to niekas nesipiktino, niekas rašytojo neužsiuolė, nevaržė.

Šiaip ar taip, abu šie du romanai („Dulkės raudoname saulėleidy“ ir „Kryžiai“) jau turi savo išskirtinę ir pastovią vietą mūsų literatūros istorijoje.

je. Tai su didele kūrybine jėga literatūroje uždokumentuoti pirmojo bolševikmečio Lietuvos miesto ir kaimo sukrečiantys dvasiniai lūžiai. Galima sakyti, jog autorius čia triumfuoja ir kaip buitinių detalių ir žmogaus dvasios nuosėdų užkampių labai autentiškas žinovas, puikiai mokąs visa tai pakelti į aukšto literatūrinio braižo lygį.

Ir literatūrinio kelio pabaigai Vincas Ramonas vėl tartum grįžo į savo pradžią — į noveles. Knyga „Miglotas rytas“ yra auksakalio kruopštumu ir tikslumu išskaptuoti realiosios buities paveikslai. Tai, galėtume sakyti, atskaitinis rašytojo užmojis labai apibrėžtoji novelės apimtyje pasakyti ir parodyti daug, parodyti visą save vienu ir trumpu žvilgsniu.

Keturios Vinco Ramono knygos. Ne vienas skaitytojas apgailestaus, kad tik keturios. Kodėl bent ne dvigubai? Žinoma, galima apgailestauti, kodėl Donelaičio tik vieneri „Metai“ ir Maironio lyriko tik vieni „Pavasario balsai“. Bet Donelaičio ir Maironio vardai užtenka ir to. O Ramono vardui keturių vis dėlto nėra per mažai.

Visoje savo kūryboje Vincas Ramonas yra realistas, kaip ir visi suvalkiečiai. Bet mūsųose tas suvalkiečiųskas realizmas turi ir būdingąją savo spalvą. Jis nėra vien tik grubus ir nuogas tikrovės pristatymas. Suvalkiečiai beletristai mėgsta realizmo ir impresionizmo junginį, kuris tikrovę pavaizduoja žmogaus dvasios ir peizažo spalviniame mirgėjime, nuotaikos ir aplinkos žaidime, džiaugsmo ir ašarų katarsyje. Tokie yra šio Lietuvos kampo augintiniai rašytojai: Vincas Ramonas, Antanas Vaičiulaitis ir Albinas Baranauskas.

Vinco Ramono literatūriniam kelyje sutikti įvairūs pasaulinės literatūrinės raidos posūkiai rašytojui akivaizdžios įtakos kaip ir neturėjo. Jis buvo ir pasilikęs gyvenimo stebėtojas realistas. Kokios nors kitos „fantazijos“ literatūroje jam nepriimtinos ir tiek. Prisimenu čia ir tokią gana linksmą pavyzdį. Kai man buvo paskirta už eilėraščių rinkinį „Donelaičio kapas“ Lietuvos rašytojų draugijos premija, jury komisijoje buvo ir Vincas Ramonas. Po to užsuka jis „Draugo“ redakcijon ir, kavą girkšnojant, sako man: „Tu, Bradūnai, prirašei ten gana gerų eilėraščių, bet ir

Rašytojas Vincas Ramonas

nieku“. Labai prašiau pasakyti, kur tie niekumai. Jis man tada ir cituoja eilutes: *Širdie poeto, ko tyli, Klausydama, kaip kalnan kopia rūkas, Netilpdamas upelio daubose.* Ir klausia: „Na, ar galima žmogaus ausim girdėti, kaip kyla rūkas? Kamgi meluoti?“ Aš ginuoši sakydamas, kad ir Antanas Baranauskas „Anykščių šilėlyje“ girdėjo žvaigždes plevenant. Ramonas tada atkerta, kad vyskupas irgi melavo, tik jis

galės prieš Dievulį išsiteisinti, turėdamas kitų vyskupiškų nuopelnų, o man už pamelutą rūką girdėjimą bus pradžiau. Ar viso to savo kūryboje laikėsi šiandieninis jubiliatas, negalėtume tiksliai pasakyti. Tik visu tikrumu galime tarti, kad matoma, girdima, užčiuopiama ir išliekanti realybė šiandien yra visos keturios Ramono knygos ir pats jų autorius su apvalia savo gyvenimo sukaktimi.

Kazys Bradūnas

NAUJI LEIDINIAI

• *Metmenys* nr. 48 (1984). Kūrybos ir analizės žurnalas, leidžiamas AM & M Publications dukart per metus. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pa., 17013. Dailės priežiūra — Vytauto O. Virkau. Administruoja Marija Paškevičienė, 3308 West 62nd Place, Chicago, Ill. 60629. Prenumerata metams — 10 dol. Šio numerio kaina — 5 dol. Numerio straipsniai: Vytauto Kavolio „Pasaulio srautas ir sąmonės archeologija“, Marijos

Gimbutienės „Senosios Europos deivės ir dievai lietuvių mitologijoje“, Genovaitės Kazokienės „Idėjinis Čiurlionio menas“, Violetos Kelertienės „Tarp istorijos ir atsakomybės“ (literatūrinio egzistencializmo tradicija), Rimvydo Šilbajorio „Žmogus ir sąžinė Sovietų Sąjungos pokario rusų ir lietuvių prozoje“.

Recenzuojamos knygos: Leono Lėto *Trakas* (Rimvydas Šilbajoris), Sauliaus Tomo Kondroto *Zaidžio žvilgnis* (Ilona Gražytė-Maziliauskienė), Rimvydo Šilbajorio *Žodžiai ir prasmė: literatūra šiandien Lietuvoje* (Kęstutis Keblys) ir Rolando Pavilionio *Problema smisla: sovremennii logiko-filosofskii analiz jazika* — Reikšmės problema: šiandieninė loginė-filosofinė kalbos analizė (Algis Mickūnas). Numeris iliustruotas Elenos Gaputytytės ir Žibunto Mikšio dailės darbų nuotraukomis.

• *I laisvę* nr. 91 (1984 rugsėjis). Politikos žurnalas, leidžiamas Lietuvos Fronto Bičiulių tarybos. Redaktorius: Vacys Rocūnas, 7328 Midland Road, Independence, Ohio 44131. Administratorius: Jonas Prapakas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, California 93305. Metinė prenumerata Australijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Numerio straipsniai: a.a. Vytauto Vaitiekūno „Kritiškas žvilgsnis į save: Lietuvių Fronto „priešistorė“, JAV Valstybės sekretoriaus asistento Elliot Abrams „Paskutinis žodis netar-tas“, Kazio Ambrozaičio „Rezistencijos palikimas“, Vytauto A. Dambravos „Rezistencijos žvilgsnis: iš pietų į šiaurę“, Adolfo Damušio „Kaunas tautos sukilimo dienomis“ (pasikalbėjimas su Miku Vytėnu, sukilėlių grupės vadu). Informuojama apie LFB tarybos ir centro valdybos pasitarimus praėjusiais metais. Vedamasis, parašytas Juliaus Vidzgirio, skiriamas Gulago kankiniui Petriui Paulaičiui.

Apie išplaukimą...

(Atkelta iš 1 psl.)

Stambiųjų kalbinių bloku atstovai veikia linke nusukt kalbą ir vertimo sunkumus bei ekonomines problemas. „Apmaudu, bet tenka pripažinti, kad praktiškai neįmanoma išverst į prancūzų kalbą Puškino ir Gogolio. Tai ne vien techniškas dalykas, bet ir talento klausimas“, sako Roman Gary (Prancūzija).

Erskine Caldwell (JAV) dar nekantresnis ir kategoriškesnis. Jo manymu, vienintele išeitimi būtų, kad visa planeta prisimtu vieną bendrą kalbą, o jei tai neįmanoma šiuo metu, tai bent penkias, šešias, vietų šimtų, egzistuojančių dabar. Jų buvimas tuo kenksmingas, kad jauni rašytojai negali užsidirbt pragyvenimo iš vertimų, nes pastarieji retai kada išleidžiami dideliuose kraštuose. Summa summarum: pasauliui reikia mažiau kalbų ir daugiau vertimų.

Tarsi atreždamas E. Caldwelliui (nors, savaime aišku, kad jis jo pasisakymo nežinojo), prancūzas Michel Deguy pasiūlo iš svaicijimo, kad visi taptų anglofonais, idant galėtų „galytėti“ tarpusavy, nelyginant kokioje olimpiadoje. Jo manymu, kūrybinis brandumas pareina nuo to, kiek rašytojas jaugės savo saknį ir žemę ir laiką, ir kiek jo pasaulėjauta aprėpia žemiškąją būitį. Užtat sunkiasvorišs kūrėjais nėra būtinai didelių tautų rašytojai. Jo manymu, Laxness nėra menkesnis už Hemingway, Pefoti už Lamartine, Pessoa už Ezra Pound.

Savaime aišku, prasišviečia filigrane mados problemos. Būkstvimai, kad esama pasaulyje slinkties ir tam tikrą kalbinę ar stilistinę *Gleichschaltung*. Kad tai nėra rašytojų įsivaryti sau baubai, liudyti šie Mihai Beniuc (Rumunija) žodžiai: „Esama rašytojų, pavyzdžiui Rumunijų, kurie mano, jog reikia rašyti taip, kad būtų lengviau jų kūrinius verst į kitas kalbas — anglų, prancūzų, ispanų, rusų, ar net kiniečių“. Italias Carlo Bernari savo ruožtu užsimena apie polinkį ir „pornožurnalizmą“. Žodžiu, esama tarp eilučių užuominų, kad pasaulyje užviešpatauja kultūrinis imperializmas, tam tikra pasaulėjautų niveliacija. Nuostabu tačiau, kad niekas neužsimena apie televizijos bei kinematografijos poveikius skaitytojui. (Tačiau, ne kas kitas kaip Prancūzijos kultūros ministeris Lang, tiesa, vėliau, yra atvirai apkaltinęs amerikiečius „kultūrinio imperializmu“ už tokias TV programas kaip „Dallas“, kuri, tiesą pasakius, lygiai taip pat godžiai sekama Prancūzijoje, kaip Vokietijoje ar Izraelyje.)

Tarsi išpėdamas tuos pavojus Europos kultūroms, vokie-tis Hans Magnus Enzenberger guodžiasi, kad mūsų planeta pasuksianti kultūrinės balkanizacijos, gileesnės savimonės link. Panašiai kaip Alvin Toffler *The Third Wave*, jis linkęs manyti, kad žmonija žengianti į erą, kada žmogus ieškos sau dvasinės stiprybės savam regione, vietiniam gyvenime. Pasaulis esąs pavargęs nuo centralizacijos. „Regionalizmas išgyvena tikrą renesansą. Bent Vakarų Europoj. Grįžta tarmės. Valai, katalanai, lapiai, korsikiečiai pavargę nuo pataikavimo sostinių užgaidom“; negi tai gyvenimas pravažiuoti Amerikoje 2-3000 mylių ir aptikti visur tą patį žargoną, tuos pačius valgiaraščius. Enzenbergerio nuomone, Europai būtina priešintis tokiai niveliacijai.

Ar tai įmanoma? Henryk Mankiewicz (Lenkija) primena, kad rusų rašytojai nusipelnė 19-to amžiaus pabaigoj visuotinio pripažinimo. Atseit vertimai pajėgia perteikti esmines originalo ypatybes. Panašios nuomonės yra ir Pal Nagy (Prancūzija), patikslindamas, kad ne tautos sukuriantios svarią literatūrą, bet paskiri rašytojai bei avangardinės grupės, susibūrusios dažniausiai apie kokį kultūrinį žurnalą. Primiršęs, kad kažkada Prancūzija diktavo pasauliui literatūrinės mados, prancūzas Bernard Noël režia dar negailestingiau: „Rašytojas, kuris priklauso „maži tautai“, kartais gali turėti daugiau skaitytojų, negu tolygaus masto rašytojas „didelė“ tautoj. Sakoma, kad Prancūzijoje skaitytojų, kurie domisi vadinama „teoretine“ literatūra (*littérature de recherche*) ratas apsiribojąs apytikriai 3000 asmenų. Dėl to tokių pasauliui žinomų autorių, kaip Saint-John Perse, Tristan Tsara, André Breton, arba H. Michaud, čia niekas neskaitė gimtąja kalba tuo metu, kai jie buvo kūrybingiausi“.

Deja, kai išsibaigia visi komplimentai mažoms tautoms, visa egzaltacija ir pritarimas, kad mažų tautų literatūra nusipelnė didesnio dėmesio, ir kai prieinama prie konkrečių pasiūlymų, kas darytina, idant jiniai būtų populiariau užsienyje, susiduriame akis į akį su nelemta tikrove. Tada pasigirsta susirūpinimas daugeliu dalykų.

„Nebūtinai didelių, turtingų bei galingų kraštų literatūra“, sako Jesus Torbado (Ispanija) yra brandesnė. Vien jų leidyklų pramonė yra geriau išsivysčiusi. O tai pramonei rūpi labiau knygos prekybinė, o ne meninė, vertė. Jei muzikai (plokštelės) ar tapybai (meno galerijos) pavyksta paplsti užsienyje, tai problema, su kuriomis susiduria literatūra (ypač vertimų problema), negalincios būti išsprestos kitaip, kaip valstybinės paramos dėka, įveikiant privačius interesus. Savų leidyklų nebuvimas, tarp kitko, vertęs, pasak Barbaros Erschmut, jaunus austrų autorius kreiptis į Vokietijos firmas.

Graikui Petros Abatzoglou problema paprasta. Kraštai turi daryti su literatūra lygiai tą patį, ką daro su kitom eksporto prekėm. Jas reklamuoti ir subsidijuoti. Šiandien nieko neįmanoma parduoti, neįeinant į konkurenciją su kitais. Prancūzas Vercors įsivaizduoja padėtį kitaip: „Dievaž, kam verst ir leist svetimoms kalboms veikala, jei jam nelemta tapti „bestselleriu“? Ar tam, kad dar labiau apsuuktų knygų masė? Bet koks vietinis rankraštis turi šansą laimėti loteriją, tuo tarpu kai svetur išleista knyga (nebet būtų tenai išsitraukus laimingą bilietą) tokio šanso neturi. Užtat leidėjas niekad nedvejos tarp rankraščio ir jau išleistos knygos...“

Itin būdingi, nuoširdūs ir niuansuoti yra dviejų anglų — Michael Hamburger ir Mervyn Jones pasisakymai. Pirmasis, būdamas poetu ir vertėju, ir gyvenęs iš savo honorarų, prisipažįsta, kad iki šiol neturįs jokio supratimo, kokie skaitytojai skaito jo knygas, kodėl jas skaito, ką jose randa ir kokį poveikį jos turincios į jų mentalitetą. Vienas dalykas, tačiau, esąs jam aiškūs, būtent, kad, jei kituose Europos kraštuose svaicijama apie kokią *Kulturpolitik*, tai britų skaitytojų masėse bet kokia pastanga propaguoti užsienio autorius, atsitrenktų kaip į sieną.

Mervyn Jones teigia, kad stambiausia problema esanti ekonominė. Žmonės perka vis mažiau ir mažiau knygų. Infliacija pakėlus leidimo išlaidas. Užtat leidėjams tenka koncentruot pastangas leist rinkin tas knygas, kurios taps „bestselleriais“. Jie esą ypačiai atsargūs, kai tenka terliotis su knygom, kurios ras atgarsį mažuos skaitytojų būreliuos. Lygiai taip pat blaiviai, realistiškai žvelgia į padėtį ir amerikietis Jascha Kessler. Jo manymu, grožinės literatūros, netgi savųjų autorių paklausa, tolydžio menkėjanti. „Jei prieš 20 ar 40 metų koks rimtas leidėjas, kaip pvz., Mr. Knopf, galėjo sau pavelyti išleisti koki, gerai slystantį šlamštą, idant galėtų padengti nuostolius, atsiradusius dėl poezijos ar bibliografinės leidinių, tai nūdien viešpataujanti gryno pinigų moralė reikalauja, kad kiekvienas leidinys neštų pelną, arba bent padengtų išlaidas. Antraip, neapsimoka leisti“.

Tautos, kurios jaučia, jog jų literatūrą užsieny žvelgiama iš aukšto, turincios, Mervyn Jones nuomone, sekti Vengrijos pavyzdžiu ir subsidijuoti vertimus, apmokėti vertėjų darbą. Nemažiau originali yra dano Frederic Julius Billeskov Jansen pastaba: „Nesidarykim sau per daug didelių planų! Prieš keletą metų skandinavų kraštai susitarė pateikt anglosaksų skaitytojams dvidešimties skandinavų rašytojų biblioteką anglų kalba. Jau buvo nubalsuota kelių milijonų valdžios pašalpa, sudarytas veikalų sąrašas, buvo prasidėjęs vertėjų medžioklė, kai komitetui staiga paisiškėjo, kad jokia leidykla, nei Anglijoje, nei Amerikoje neapsiima platinimo darbu. Būkim kuklesni... Leiskim antologijas. Aš žinau, ką kalbu“.

Ta pati pesimistinė gaida praskamba ir Jacques Borel, (Prancūzija) žodžiuose. Priminęs, kad prancūzai yra iš viso nemsalsūs pažint kitų tautų kultūrinį kraitį, kad jų raštija ilgą laiką būvusi saloninė, o dabar universitetuos susimetę akademiniai kritikai, jis tvirtina, kad tikrų skaitytojų ratas krašte esąs visiškai uždaru. „Netgi išverstas į prancūzų kalbą didysis vengrų poetas Milan Fuest visiškai nežinomas. Nobelio premija, paskirta australui Patrick White, toli gražu nepritraukė jam didesnio skaitytojų skaičiaus“. Užtat prancūzų leidėjai linke kraitytis minties išleisti antrą koki nors vengro, rumuno ar suomio knygą, jei pirmoji tesusilaukė skaitytojų ar kritikų tarpe vien indiferentiškumu.

Pažymėtina, kad Jacques Borel nėra vienintelis žmogus, suabejojęs literatūros dėstymo universitetuose išmanumu. Jean Glennis (Prancūzija) nemažiau kategoriškai skelbia, kad kol pasaulinė literatūra nebus dėstoma stambiųjų tautų mokyklose, tol jose nebus įskiepijama studentams jokios nuovokos nei apie savo, nei apie mažų tautų raštiją.

Kaip galima tikėtis, karščiausiai šį reikalą gina indė Prabhjot Kaur. Ji paprasčiausiai reikalauja, kad pasaulinė literatūra būtų dėstoma mokyklose. Antra, valdžia, jos manymu, privalanti finansuoti vertimus ir jų sklaidimą po visų bibliotekų tinklų. Jinai taip pat turinti finansuoti įvairius rašytojų bei vertėjų susitikimus. Ponia Kaur svajoja apie sukūrimą tarptautinės organizacijos (nežiūrint, kad yra Unesco, ir kad PEN stengias remti leidėjus, norincius leisti mažų tautų raštiją), kurios paskirtim būtų skatinti visų kraštų vertėjų bendradarbiavimą.

Pasirodo, kad kur ne kur ta (Nukelta į 4 psl.)

M. K. Čiurlionis

Zemaičių koplystulpiai, 1909

Edita Nazaraite

SAPNAS — ISTORIJA — LEGENDA

Su pamėkle drauge
Vampyras degina
Sentimentų žvakės —
Virkauja vaškas
Keistais minčių varvekliais:

Plūduriuoja gelžkelis
Ežere,
I savo žvilgesį krauna
Mėnulio fantasmagorinę
Šviesą.
Bėgiais milžinė eina:
Ruginiais plaukais,
Gintaro klubais,
Sterblėj visą Lietuvą nešasi.
Kas žingsnį gimdo
Tai poetą, tai kalvį.
Sūrus Baltijos zefyras
Dovanoja amžinajai gimdyvei
Vainiką, supintą
Iš saulašarių ir žuvų žvynų,
Iš aguonų ir šalavijų.
Jos krūtyse šviečia
Mėnulis ir Saulė,
Jos kūdikiai žindžia
Žvaigždes,
Saldžiai miega
Lelijų žieduos.
Milžiniais išaugusiems
Dangus slegia pečius,
Nykštukai pasiklysta
Žolių lapuose.
Ajerų viršūnėmis
Vėjo raiteliai lekia —
Žūtūtinė kova laukia —
Prieš kalaviją,
Už save.

Su žiemojančiom varlėm,
Giliai dumble,
Miega karūna
Šalia Mindaugo
Kunigaiščių kaulų.
Iš jo svajonių
Juoda susivėpė naktis —
Ją godžiai geria ežeras,

Ežerū milžinė eina:
Ruginiais plaukais,
Gintaro klubais,
Sterblėj
Visą Lietuvą
Nešasi.

MEILĖS KAMBARYS

(Iš ciklo „Penki kambariai“)

Mano meilės kambarys
Neįtikėtinais mažais:
Galiu jį paįmėti delnan
Ir stebėtis:
Eglė, nusvėrus šimtmečių šakas,
Žaliuoja Lietuva,
Žalias, amžinai žalias
Širdies erškėtis.

ISTORINĖ VIZIJA VILNIUJE

Nusiuok batus, kad suprastum
Žiemą girgždančią sniegą — druską.
Kopk į kalną,
Nepažadindamas lemtingo
Gedimino sapno.
Pilies griuvėsiuose
Sutiksi japonę,
Besiklausančią akmenį
Istorijos aido —
Ji šypsosis nacionaline šypsena.
Iš Katedros išeis
Kiek gunktelėjęs Vangogas,
Pridengęs save
Šiaudine kepure,
Kad niekas netrukdytų šnekučiuotis
Su Stuka — Gucevičium
Apie išlietą
Vargonų muzikos ežerą.
(Sako, ežerą rinko kaip duoklę —
Po ašarą iš kiekvieno).
Sugrįžus prie troleibuso stotelės
Tavęs lauks sidabrinis žirgas
Ir, rūko sparnus išskleides,
Nuneš per tuščią miestą,
Kur tik elektros laidai
Plazda, pavirsdami
Šilko tinklais...

IŠ KRAUJO TA PAUKSTĖ

(Mamai)
Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Jau vakaras sudėjo tau po kojų
Iš suteptų išplėšytas
Rožes ir durtuvus.
Nakties įtrūkus gelda,
Plakas žydras sparnas...
Ir mano išdeginti delnai —
Ten žvaigždės krito...

Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Apleista tavo širdis,
Taip panaši į saulėlydį.
Pasipuošusi žėrinčiu vėrinium
Iš liūdnuo mano valandų,
Tu visad įdėmiai žvelgi
Lyg iš švento paveikslu,
Geroji.

Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Vėjuotoj rudens sumaišty
Dreba vandenys —
Išgąsdintos vasaros siela.
Ką atnešiu į tavo aukurą?
Vien žerplėjančias akmenis
Nusėtas mano plynlaukis:
O Laikas neša mus
Kaip žiedlapius
Iš tamsos į tamsą.

RUDENS MELANCHOLIJA

Vėjas pilsto švininį vyną
Melsva voratinklių ranka.
Pakelia druzliną
Krištolo taure,

Padabintą išdžiūvusiom uogom —
Graudulingas lapkričio tostas...
Vėjas pilsto švininį vyną
Lyg sunkų poisterinį miegą,
Audrojančios jūros spalvės
Vyną pilsto vėjas...
Medžiai girtėja girtėja
Ir plėšia nuo savęs
Degančius rūbus.
Paukščių sparnai
Ir numirę gelės
Pažemiu slenka,
Užkliūdami praeiviams
Už kojų...
Vėjas pilsto švininį vyną
Ir dalina karčią
Pabaigos duoną
Keliaujantiems balto smėlio taku,
Tamsiai žaliom eglėšakėm
Nusėtu taku...

Šio laiko akimis žiūrint,
Mano pasaulis —
Žydras duonos trupinys,
Pasimetęs susvetimėjusių
Žvaigždžių spiečiuose.
O teleskopų akys,
nukreiptos į nesuvokiamą
Visatos vyzdį,
Atrodo niekaip.
Praėjusio laiko akimis žiūrint,
Mano pasaulis
Telpa riešuto kevale,
Subyrėjęs į dykumą,
Ten smėlyje sukaišiotas
Tik paukščių galvos —
Sparnai nulekę
Kaži kur...

Perplėški gedulingai baltus
Dienos naktinius baltinius —
Teapsinuogina dvi krūtytis,
Pilnos kaip rudens obuoliai.
Iš vienos — svaiginantis
Pazinimo vynos trykšta,
Kita gi kupina kartaus
nusivylimu midaus...

POKALBIS SU O. CHAJAMU

Laikau delne
Žiupsnelį žemės:
Mūsų prosenių
Sudūlėjusių kaulų,
Akių, vilčių ir svajonių
Dulkes.
Gal todėl žemė
Tokia derlinga?
Gal todėl ir mes
Kartais būnam geri?

Sėti pjauti,
Ar žemėj,
Ar širdy —
Lygiai sunku.

SKUNDAS IŠ ŠIAURĖS

Esu giliai
Po širdim
Užmarštytas akmenim
Apmėtytas
Tik smilgelė suvargus
Atminties vartuos
Linguoja

Nesemk Nevilties
Iš Liūdesio šulinių
Dugne
Prigėrusios žvaigždės
Rūdyja

Geležim sunkia
Liūdesys sunkias
Širdin
Inkaru virsta
Raudonas kambarelis
Ir traukia giliau
Nei jūros dugnas.

Dailininkė Edita Nazaraite, rašanti
poeziją, gimė ir augo Lietuvoje. Neseniai
atvykusi į Kanadą, kuriasi Toronto
mieste.

Stasio Ylos „M. K. Čiurlionis“

DALIA KOLBAITĖ

M. K. Čiurlionis 1908 metais.

M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus pavadinimu, 468 puslapių knyga, išleista 1984 metais Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklos Chicagoje, yra pomirtinė, autoriui, surinkusiam medžiagą, atsiškyrus su gyvenimu 1983 metais. Knygos užbaigimą ir apipavidalinimą teko atlikti svetimom rankom. Jis gan nusisekė, nes knyga nepraradus vientisumo ir užbaigtumo. Gal Yla jo norėjo platesnio, bet tai, ką gauname iš leidėjų rankų, pakanka, kad sudarytų gerą įspūdį. Leidinį sudaro pradžioje įdėta didelė Čiurlionio 1908 metais daryta nuotrauka, autoriaus pratarė, leidėjų žodis, turinys, susidaras iš aštuoneto skyrių, pastabos bei paaiškinimai, kurių yra apie 70, bei santrumpos. Anglišką įvadą į knygą — trumpą biografiją — yra parašiusi A. Skrupskelienė, o ji išvertusi N. Gražulienė. Specifiškesnis įvadas į knygą — citata iš G. Hanfmann, kurioje jis palygina Čiurlionio gyvenimą su Van Gogho drama. Pradžioje kiekvieno skyriaus yra citata iš M. K. Čiurlionio, o jam mirus, apie jį. Knyga iliustruota nuotraukomis šeimos, pažįstamų, gyvenviečių, muziejų, taip pat Čiurlionio šikais bei kūrinių (gaila, kad mažo formato, juoda-balta), o taipgi kūrinių, vaizduojančių patį Čiurlionį. Iliustracijos įterptos į tekstą, taip kad čia pat vaizduojama tai, kas tekste rašoma. Bibliografija susidaro iš apie šimto pavardžių. Kiek svari bibliografija, sunku pasakyti, nes, pagal A. Rannit, 1970 metais Lietuvoje yra išleista Čiurlionio bibliografija, turinti apie 4000 nuorodų, jų tarpe tik keletą rimtesnių kritikos darbų. Ar su šia bibliografija Yla buvo susipažinęs ir ja rėmėsi, sunku spręsti, bet jo nuopelnui reikia

pažymėti, kad jis surinko daug Vakaruose esančių šaltinių. Apskritai paėmus, čia gal susiduriame su čiurlioniškąja „problematika“ — jo „gimdymu“ žinovų bei šiaip išprususių žmonių estetiniame suvokime. Ši knyga yra šio bandymo gimdyti vaisius. Ar jis pasisekė, ar ne, pareina ir nuo skaitytojo akiračio bei pajėgumo spręsti. Pats knygos turinys — iš penkių skyrių, liečiančių laikotarpį nuo Čiurlionio tėvų susipažinimo ligi menininko ligos bei mirties. Toliau eina du skyriai, skirti jo kūrybos raidai istorinėje plotmėje ir paskutinysis — kūrėjo visuomenės įvertinimui. Penkiuose pirmuose skyriuose Yla, vyksminės sklydos keliu, per laiko įvykių tėkmę, atskleidžia dalį Čiurlionio asmenybės, bet daugiau tą, kuri yra visuomeniška. Tai pynė faktų, datų, vardų, muzikos bei tapybos kūrinių pavadinimų, apibūdinimų. Čia įsiterpia giminių arba pažįstamų, o vėliau kritiku, pasisakymai, komentarai. Tad ši dalis knygos skaitoma lengvai, nes yra ir dialogų, ir įscenizavimų su psichologinėm apybraižom. Temom, liečiančiom Čiurlio-

gražinimas Lietuvoje bei muziejaus įsteigimas. Čia matyti kūrinių kova už būtį — vis didėjant ratui susidomėjusių ir vertintojų, šalininkų bei pagaliau gerbėjų. Straipsnių ištraukos apie Čiurlionį labai įvairios. Daug aprėpta nuomonių, tarp kurių itin įžvalgios Čudovskio (Apolono leidinys) ir Ivanovo. Ankstyvesnieji lietuviai kritikai nepribrendę. S. Šalkauskio apybraiža įdomi tuo, kad kartu su Čiurlioniu aptaria Vydū-

na ir Jakštą, kaip tris tautinio renesanso atstovus. Nobelio premijos laureato R. Rolland karo kritikos pasidalinta į dvi grupes — likusių Lietuvoje už geležinės uždangos ir Vakaruose. Vieni plėkė Čiurlionį dėl jo mistikos, kaip imperia-

listinės epochos buržuazinės psichikos apraiškos, vėliau rehabilituodami jį marksistiniuose rėmuose. O Vakaruose kritikai daugiausia stotojo, pagal Ylą (ar teisingai,

ar ne), prie abstrakto klausimo Čiurlionio kūryboje. Čia Ylos pateikta medžiaga daugiausia sukasi apie ginčą tarp tų, kurie laikė Kandinskį pirmuoju abstraktistu, ir tų, kurie vertino Čiurlionį tuo požiūriu. A. Rannit pirmąsias viešai rimtos kritikos rateliuose išklė šį klausimą. Jam prieštaravo Kandinskio našlė, kritikas Grohmann ir jų pasekėjai. Ta kontroversija toliau perėjo į vokiečių, italų, prancūzų ir vėliau amerikie-

čių spaudą. Kontroversija lemiantį žodį prieš savo mirtį galbūt tarė Rannitas, atsakydamas tiems, kurie nerado Čiurlionio mene abstrakčių elementų, o tik tam tikro fantastinio atitrauktumo. Taip galima manyti, susipažinus tik su abstrakčiuoju ekspresionizmu, anksčiau paplitusiu Amerikoje. Bet Rannitas teigia, pagal vokiečių kritikų, jog žodis „abstraktas“ reikia permąstyti ir suprasti dvejopai: yra materialinę realybę transcendentuojantis menas, ir menas be objekto, be daikto. Abstraktus ekspresionizmas, taip gerai Vakaruose pažįstamas, yra šios pastarosios rūšies. Jis ir randamas Kandinskyje. Gi Čiurlionis turėjo abu ir įstengė juos susintetinti, ne išskirti. Čiurlionyje abstrakčių formų tonas yra kontempliatyvus, priešingas „desperatiškom“ energijom, kurios plaukia iš abstraktaus ekspresionizmo darbų. Tad Čiurlionis lieka pirmtaku, taip kaip ir Yla taip nuoširdžiai teigia. Šiame skyriuje trūksta platesnės medžiagos, pristatančios Čiurlionį kaip abstrakto pirmtaką ir kitų modernistų srovių vėlesniame įsibėgėjime. Taip pat pasigendama jo unikalumo aptarties, kurią ypač pagauna ir giliai yra išstudijavęs A. Rannitas. Paskutinysis skyrius prasižada Čiurlionio žodžiais: „Kur dingsta žodžiai, kai prasideda žmogus?“ Yla čia bando aprašyti, susumuoti Čiurlionio asmenybę, vėl vadovaudamasis citatomis bei ištraukomis iš laišku bei prozos kūrinių. Pagal A. Rannitą, menininkų esama biografiškų ir nebiografiškų; esama netgi antibiografiškų. Čiurlionis priklauso pastarųjų rūšiai. Tad Yla pasiėmė sunkoką uždavinį keliais puslapiais prisilytėti to gyvojo sidabro, kurs yra toji genialioji kūrėjo visuma — asmuo kaip privati ir visuomeniška būtybė. Auto-

M. K. Čiurlionis

Pavasaris, 1907-1908, III

(Nukelta į 4 psl.)

Dviejų pianistų koncertas Toronte

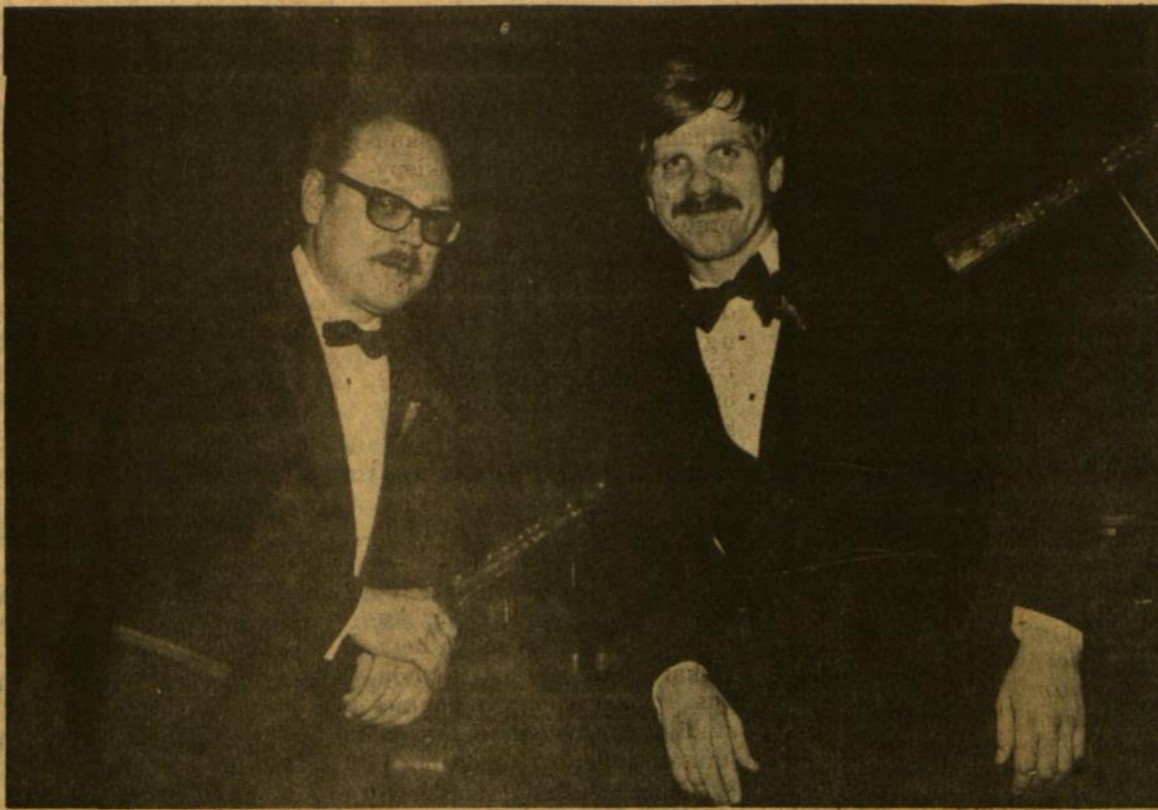
ALGIS GRIGAS

1984 m. gruodžio 2 d. Anapilio auditorijos skoningai įruoštos scenos gilumoje suskambėjo J. S. Bacho kūrinio pirmieji garsai. Scenoje išvydome du jaunus ypatingo talento savininkus — Alvydą Vasaitį ir Joną Govėdą.

Čikagiškis Alvydas Vasaitis mums yra gerai žinomas kaip ilgametis Lietuvos Operos meno vadovas-dirigentas ir iškilusis išėivijos akompaniatorius, spėjęs puikiai užsirekomenduoti ne tik Amerikoje ir Kanadoje, bet ir plačioje Europoje. Jam diriguojant simfoninius orkestrus jau padaryta nemažai plokštelių, vėliausioji iš jų su pasaulinio garso Philharmonia Hungarica.

Torontiškis Jonas Govėdas mums yra gerai žinomas kaip Kanados lietuvių „perliukas“. Nuo pirmųjų konservatorijos dienų jo profesoriai stebėjo jį kaip ypatingo talento savininką. Kanados ir Amerikos lietuviams Jonas yra gerai žinomas kaip puikus akompaniatorius ir chorvedys. Nemanau, kad klysiu, sakdamas, jog Jonas pasirodė vienu iš stipriausių dirigentų paskiausiose dainų šventėse (1978 m. ir 1983 m.). Kaip kompozitorius laimėjo premiją už savo kūrinių.

Kaip malonu, kai atsiranda muzikos entuziastų, kurių dėka klausytojams yra suteikiamos galimybės dvasiniam poilsui ir kartu išgyvenimui tokių didelių muzikos malonumų, kokius mums suteikė šios šventės menininkai. Didelė padėka tenka sumaniam šio koncerto organizatoriui sol. Slavai Ziemelytei ir jos puikiam štabui. Kaip smagu, kai žmogus, gerai suprantąs visus žmogaus koncerto reikalavimus, sugeba juos visapusiai išpildyti. Mūsų kultūriniam gyvenime turime daug „parangimų rengėjų“, kurių galvoseną, pakanka surasti

Muzikai Alvydas Vasaitis ir Jonas Govėdas po jų koncerto Toronte.

Nuotrauka B. Tarvydo

programos atlikėją, pakviesti jį ir tuo pasibaigia pareigos atlikimas. Lietuvos kankinių parapijos tarybos kultūrinė sekcija turi ypatingą sugebėjimą ir pilną entuziazmo vadovę sol. Slavos Ziemelytės asmenyje, kuriai aukštas koncerto meninis lygis yra pirmasis ir vienintelis reikalavimas. Čia neieskoma jokių asmeniškų laurų, šiems nėra vietos.

Mūsų visuomenėje laikyti meną visų pirma yra labai sunkus uždavinys. Tokiomis progomis, kai susirenka pilna salė žiūrovų gero spektaklio ar koncerto pamatyti, vis atsiranda vienas kitas veikėjas, norėdamas dar programą pagerinti tušiomis kalbomis, išskeldamas savo asmenybę ar kokią politinę organizaciją. Tokios kalbos labai ardo koncerto dvasią. Šiuo atveju tokių nemalonių nebuvo. Čia reikia pasveikinti šio koncerto didžiausią rėmėją, kleboną Joną Staškevičių. Los Angeles lietuvių Šv. Kazimiero parapijos ilgametis klebonas, prelatas Jonas

Kučingis, jau pasitraukė į taip labai užsitarnautą pensiją. Tai buvo vienas iš labiausiai gerbiamų koncertų organizatorių. Per ilgus metus jis nenusikraudė nė vieno kviesto svečio. Prel. Jonas Kučingis yra tikras geros muzikos gerbėjas, visuomet pagerbiaš jos atlikėjus. Kaip malonu, kad šis kultūros milžinas susijaukė įpėdinio klebono Jono Staškevičiaus asmenyje, kuris yra pasirūšęs testu sunkų kultūros darbą.

Į koncertą susirinko apie 350 tikrų muzikos gerbėjų; tai buvo 350 laimingųjų, nes puikiau praleisti šio sekmdienio popietę negalėjo. Kaip burtininko užburti visi sėdėjo nejudėdami, žavėdamiesi koncerto eiga. Nuo pat mažųjų pianino aspirantų, o jų, palyginus, netrūko, iki lazdele pasiramstančių veteranų, dėmesys nenutrūko nuo tų dviejų scenoje spindintį žvaigždžių, kurie suteikė visiems klausytojams daug dvasinės ramybės. Nė nepastebėjome, kaip greitai atsiradome prie pirmos dalies

paskutinio kūrinių, B. Dvariono pianinui aranžuotų ištraukų iš operos „Dalia“, o gi jau spėjom išklausti Mozarto Eine kleine: Nachtmusik ir Sonata C-dur.

Antroje dalyje išgirdome lengvesnio žanro, daugiau girdimus kūrinius; tai nereiškia, kad juos buvo lengva atlikti. Puikiai nuskambėjo G. Bizet Le Trompette et La Tambour; J. Strauss Vienos miško pasakos, Tritzsch-tratsch Polka ir Mėlynasis Dunojus; A. Dvorak Slavų šokis, Op. 46 no. 1; A. Arensky Valsas, Op. 15. Audringiems aplodismentams nerimstant, bisui išgirdome Lecuona kūrinių Gintaneriai ir Brahms'o Vengrų šokį.

Gaila, bet kaip viskam yra galas, taip ir ši muzikos šventė turėjo baigtis. Dviejų valandų koncertas prabėgo akimirkos greičiu. Būtų naudinga, kad ir kitos mūsų kolonijos pasektų šio koncerto rengėjų pavyzdžiui, pakviestamos šiuos ypatingus menininkus pradžiuginti savuosius geros muzikos mėgėjus.

Stasio Ylos „M. K. Čiurlionis“

(Atkelta iš 3 psl.)

riui pasisekė vyksminės sklaidos keliu atskleisti skaitytojų Čiurlionio asmenybės dalį, ta, kuri yra daugiau visuomeniška. Kiek privatus Čiurlionis atsiskleidžia, pareina nuo skaitytojo imlumo skaityti tarp eilučių, pajusti įvykių, aplinkos, laiko nuotai kas, išgyventi į trumpai aptariamus brožuos, bendras apybraižas. Pagal patį Čiurlionį: „Giliausias savęs pažinimas yra už mūsų proto ribų, kaip giliausi visatos, pradžios pažinimai“. Imanoma kalbėti tik bendrybėmis ir gal tinkamiausiai būtų pacituoti paties Ylos pratarę: dažnai Čiurlionis yra apipintas legendų. „Realus Čiurlionis, kai sklaidai jo laiškus ir artimųjų atsiminimus, atrodo paprastesnis. Tame paprastume stebina asmenybės integralumas, kūrybinis veržlumas, heroiška grumtis su gyvenimo kliūtimis ir optimistinis lyrinis nusiteikimas“.

Taip pat paskutiniajame skyriuje apie Čiurlionio pasaulėžiūrą, pasirodo, pagal Ylą, trys pakopos: gamtinė-realinė, žmogiškoji-dramatinė ir „rexinė“-transcendentinė. Gamtinė pakopa paženklinta vertikalia kryptimi, stiebimusi aukštyn. Žmogiškoji — kopimu, žygiavimu į viršūnes; Rezas nesulieja su gamta. Tad Čiurlionio pasaulėjauta, pagal Ylą, yra teistinė ir teocentrinė. Kad ji neabejotinai religiška, galima neabejotinai sutikti. Tačiau Čiurlionis — senovinės Lietuvos sūnus, o Yla — pats teistas. Būdamas senovinės Lietuvos vaikas, Čiurlionis žiūrėjo į visatą mistiko žvilgiu: poetinis Dievybės radimas gamtoje nebūtinai jau reiškia griežtai suprastą panteizmą, nes ir teizmas teigia Dievo, kaip visos būties Kūrėjo, visur esimą. Tai imanentinės tikrovės pažinimo klausimas, kurį Yla suprastina. Dievas yra gamtoje, bet ir šalia jos, kaip jis teigia. Čiurlionis daug daugiau šiuo klausimu subtilėsnis ir komplikotesnis.

Galop, paskutiniajame skyriuje, Yla pabrėžia Čiurlionio liaudiškumą, tautiškumą, lyg norėdamas jį padaryti itin aktualių egzilei esantiems. Čiurlionis gavo gamtos meilę ir grožio gamtoje pajautimą iš primityvių, civilizacijos nesugadintų sluoksnių. Jo tapība tautiška. Čiurlionis netyčiomis kalba apie savo tėvynę. Bet Dobužinskis teisingai taria: „Šalia meno, kupino lietuvių tautinių motyvų, yra Čiurlionio mistika... jo sugebėjimas pažvelgti į pasaulio beribes, amžių gelmes, davė iš jo labai platų ir gilų menininką; jis nužengė

Fizikas dr. Jonas Boguta šiuo metu dirba Lawrence Berkeley Laboratory, Californijoje. Šių metų sausio mėnesio *Scientific American* žurnale išspausdintas fizikų Werner Greiner ir Horst Stoecker straipsnis „Karšta branduolinė medžiaga“ užsimena dr. Bogutos darbą, kuris pasiūlo mechanizmą išaiškinimui, kaip formuojasi aukšto tankio branduolinės medžiagos isomerai. Bogutos teorija teigia, kad tankiai sugrūstų nukleonų sukurtame stipriame branduoliniame lauke įvairių sužadintų lygių nukleonų efektyvios masės gali būti sumažintos arti paties žemiausiojo (pagrindinio) lygio. Tada ir prie žemos temperatūros būtų galima tikėtis daug sužadintų lygių, kuriuos išsauktų temperatūros svyravimai.

Žurnale minėtas dr. Jone Bogutos darbas buvo atliktas prieš kelerius metus. Šiuo metu dr. Boguta yra užsiėmęs kitu dideliu projektu branduolinės medžiagos tyrinėjimo srityje.

Pianistas Manigirdas Motekaitis turės savo recitalį rytoj, 1985 m. sausio 20 d., 3 val. p.p. Jaunimo centrp, Chicagoje, didžiojoje salėje. Programoje: Beethoveno, Francko, Liszto, Chopino, Gudauskienės, Lapinsko, Tcherepnino ir Morton Gould kūriniai.

toliau už tautinę ribą“ Čia tuo patiu klausimu verta pacituoti Rannito žodžius. Jis pažymi, jog imanoma rasti analogijų Čiurlionio dailės su Rytų dailė, ypač atsižvelgus į Čiurlionio dailę motyvuojančia filosofija. Jis randa, jog pas Čiurlionį, kaip ir pas kiniečius, kūrybinis dinamizmas buvo absoliutus principas, imanentinis reiškinys vadinamojo Tao. Taip pat pas Čiurlionį neasmeniškai ir nesikeičiančioji, už savojo „aš“ ribų esančioji dvasia yra išgyvenama kaip jo tapybės versmė ir jos tikslas. Menininko ir Tao sutapatinimas ryškus ir Lu Chi posakyje: „Aš moku begalybę suspausti į popieriaus kvadratinę pedą ir iš savo širdies, plačios kaip nykštys, išliet tvaną vandeni“.

Tą akimirka kūryba tampa kūrėjo tobulai spontanišku veiksmu, o tapy-

Stasys Yla M. K. ČIURLIONIS KURĖJAS IR ŽMOGUS

bos harmonija — savarankiška vidinės pilnatvės išraiška. Taigi, Čiurlionis buvo mažoji Lietuvos grumtelio sūnus, bet įstengė įžvelgti jai, ką turi bendra patys giliausieji pasaulio kūrėjai, ir tai iškelia jį virš tautiškumo ribų.

Susumuojant, galima priminti, jog Jakštas yra pasakęs, kad prie Čiurlionio reikia eiti „iš Čiurlionio dvasios pažinimo, o ne atvirščiai. Tikrą raktą jam suprasti tegali suteikti pati, išsami, kritiškai objektyvi parašyta biografija... Prieš mus stovi Čiurlionio problema... ji ne tik neištirta, bet nei nepajudinta“. Tai rašyta 1914 metais. Šiandien gal šiek tiek pajudinta rimtos kritikos dėka, išaugusios Vakaruose ir šiek tiek Lietuvoje. Gal šiek tiek pajudinta ir Ylos nuopelnu, dėka vaizdžiai aprašyto gyvenimo apybraižas, dėka pristatymo Čiurlionio kūrybos „išėjimo“ į pasaulį, sekant tai, kas dėjosi Lietuvoje ir užsienyje ligi šių 1980 metų. Medžiaga su citatom, gal ir ne visur patenkina, tačiau sudaro šaltinį tiems, kurie šiek tiek samoningiau žvelgs į Čiurlionį ir jo kūrybą. Gal Ylos knygos galutinis įvertinimas yra tas, kurs randamas jo paties rašytojo pratarmė: rašyta apybraiža taip, kad suprastų kiekvienas.

Apie išplaukimą...

(Atkelta iš 2 psl.)

linkme einama. Paul Engle ir Hualing Nieh Engle rašo: „Mes susikviečiam kiekvieną rudenį kokius 25 rašytojus iš visų pasaulio kraštų. Jiem paskiriam jauną amerikietį, kuris *nemoka* kalbos, bet rašo vaizdinga anglų kalba. Šį darbą mes vadiname bendru vertimu („co-translation“) ir šitaip esame pargė daug knygų, poezijos, novelių ir straipsnių vertimų“.

Kaip minėjome, knygos *Petites nations, grandes littératures* iniciatorių dingstis buvo sielojimasis, kad vengrų lyrika pasauliui nežinoma. Paskutinytis anketos klausimas ir buvo: ar imanoma iš viso poeziją perteikti kita kalba. Tenka pripažinti, kad atsakymai į šį klausimą — patys blankiausi. Išskyrus galbūt vieną — kubiečio David Cherician mintis: „Prieš kiek laiko, vieno susirinkimo metu, vienas draugas pareiškė, kad kiekvienas poetas turėtų angažuotis išverst bent vieną kitos šalies poetą, ir kad privalėtų tai laikyti sau tokiu pat įsipareigojimu, kaip kad kurti savo paties kūrinius“.

Petits pays, grandes littératures? / Small countries, great literatures? Introduction par Ivan Boldizar. Budapest: Union des éditeurs et distributeurs des livres hongrois, 1979.

Chicagos teatruose

Iš Londono

karališkojo teatro

Londono karališkojo teatro dramaturgo Christopher Hampton komedija „The Philantropist“, parašyta 1968-1970 m. ir tame teatre vaidinta, dabar atkelta į Chicagos universiteto Court teatrą, 5535 S. Ellis. Jos autorius Hampton yra parašęs 7 dramas iš išvertęs nemažai Čechovo, Ibseno, Moljero draminių veikalų. Bestudijuodamas Moljero „Mizantropa“, sumanė parašyti dabarties laikams atitinkmenį ir sukūrė tą „Philantropist“, dar teturėdamas tik 23 m. amžiaus. Kai kieno jis vadinamas talentingiausiu iš dabarties britų jaunųjų dramaturgų.

Šioje komedijoje vaiduojamas dabarties žmonių tuščias, tik į save įsižiūrėjusių, plepių pasaulis, kuriame vyrauja intrigos, romantiniai susikryžavimai, kur darbas ir kūryba menkai tpeai-soma, besidomint tik savo reputacija. Gaila, kad ta neblogo idėja sudrumsta nemaža doze vulgarumo, gal norint pavaizduoti irgi dabarties laikų kryptį. Statant šią komediją Chicagoje, buvo atskridęs pats autorius padėti pasirošimams.

Komedijoje septyni aktoriai, net iš dalies atitinkantieji Moljero „Mizantropo“ aktoriams, nors ten jų aštuoni. Šiam pastatymui surinkti įvairių miestų teatruose patyrę profesionalai. Robert Browning vaidinęs Second City teatre Chicagoje ir kitur, Janet A. Carr teatro studijas išėjęs Goodman mokykloje, Susan Dafeo — dėstytoja Columbia kolegijoje, David Darlow reikiškesi televizijoje, filmuose, dabar dėsto drama, Ann Dowd gavusi magistro laipsnį dramos studijoje, Frank Farrell dramos studijas išėjęs Londone, Joe D. Luck reikiškesi televizijoje. Talentingas režisierius Nicholas Rudall yra laimėjęs Jefferson žymenį, profesoriauja Chicagos universitete.

J. Pr.

— Stasio Ylos knygos „M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus“ sutiktuvės įvyks ateinantį penktadienį, sausio mėn. 25 d. 7.30 v.v. Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje. Programoje: Adolfo Markelio žodis, akt. Ingridos Blekytės deklamuojama poezija apie Čiurlionį, Čiurlionio muzika ir ekrane — Čiurlionio dailės darbų skaidės. Vakarone rusišia Chicagos ateitininkai sendraugiai.

NAUJI LEIDINIAI

• *Lituanus* vol. 30 no. 4 (Winter, 1984). Keturis kartus per metus išeinantis mokslų ir menų žurnalas anglų kalba, skirtas kelti ir tyrinėti klausimus, susijusius su Pabaltijo kraštais ir tautomis, ypač Lietuva. Redakcija: Mykolas Drunga, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Jonas Zdanys. Administracija: Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: *Lituanus*, 6621 S. Troy Ave., Chicago, Ill. 60629. Metinė prenumerata — 10 dol., bibliotekoms ir įstaigoms — 15 dol.

Numerio straipsniai: Juozo B. Laučkos „Lithuania's Struggle for National Survival, 1795-1917“, Tomo Venlovos „Perspectives on *Austra*“ (vertimas straipsnio „*Aušros* perspektyvoje“, išspausdinto *Draugo* kultūrinio priedo *Aušros* 100 metų sukakčiai skirtame numeryje 1983 m. spalio mėn. 1d.), Helen Sungaila „To React or to Transform: What is the Crucial Challenge to Ethnic Cultural Consciousness?“ ir Viesturs P. Karnups „The Political Economy of the Displaced Persons' Immigration, 1947-1954“.

A. V. Dundzilos vedamame skyriuje „*Lituanus Data Bank*“ surinkta žinių apie sovietines represijas Pabaltijo kraštuose ir išėivijos kultūrinį gyvenimą. Iš *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos* nr. 61 perspausdinami Lietuvos tikinčiųjų peticijų Sovietų Sąjungos generaliniam prokurorui 1983 m. tekstai. Iš *Washington Post* perspausdinamas Stephen B. Rosenfeld straipsnis dėl pabaltiečių politinės laikysenos Jungtinėse Valstybėse ir Viktoro Nako atsakymas.

Spausdinami Justino Marcinkėvičiaus eilėraščiai, išversti Jono

Dail. Jolanta Janavičienė iš Australijos.

Zdanio. Recenzuojamos knygos: Romo Viesulo monografija *Telesforas Valius* (Viktorija Matraga) bei A. Trečiokaitės *Mokslinės ir techninės informacijos terminų žodynas* (Jonas Dainauskas). Numeris iliustruotas Telesforo Valiaus grafika.

• *Aidai* nr. 6 (1984 lapkritis — gruodis). Kultūros žurnalas, leidžiamas kas du mėnesiai Tėvų draugijos, 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Redakcija: dr. Leonardas Andriekus, OFM, kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba dailėi — Viktoras Vizgirda. Administruoja T. Benvenutas Ramanaukas, OFM. Metinė prenumerata — 20 dol., atskiras numeris — 3.30 dol.

Numerio straipsniai: Kęstutis Skrupskelio „Utopinės galvosėnos brožuai“, Vytauto Bagdanavičiaus „Aukojimas prisuose šešiolikto amžiaus pradžioje“, Mildos Budrienės „Lietuviai gydytojai Amerikoje XIX šimtmė-

čio pabaigoje“. Spausdinami vysk. Kazimiero Paltaroko pateikti dokumentai šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo reikalui. Iš Romo Viesulo parašytos monografijos *Telesforas Valius* įdėtas kanadiečio meno kritiko Paul Duval įžanginis žodis. Kūrybos puslapiuose spausdinami Stasio Santvaro ir Nerimos Narutės eilėraščiai šv. Kazimiero tema.

„Iš minties ir gyvenimo“ skyriuje rašo Juozas Bočys — „Katalikybė ir inteligentija šiuolaikinėje Lietuvoje“, V. Rocūnas — „Kazimierinių metų baigiamasis aktas Toronte“, kun. Vytautas Pikturna — „Lietuvių kunigų suvažiavimas“, Jurgis Gimbutas — „31-jo Santaros Šviesos suvažiavimo programa“, A. Kučėnas — „Dux Magnus — operos recenzento išpažintis“, Meila Kairiūkytė-Balkus — „Pierre Bonnard paroda Phillips galerijoje, Washingtone“.

Recenzuojamos knygos: Vlado Kulboko *Lietuvių literatūrinė*

Kultūrinė kronika

Dail. Jolantos Janavičienės, gyvenančios Australijoje, keramikos ir tapybos paroda praeitų metų rudenį įvyko Nepalyje, Lalitpur mieste. Paroda surengė Australijos pasiuntinybė Nepalyje ir ją atidarė Australijos chargé d'affaires Adrian Sever, pažymėdamas, jog tai ne tik pirmoji dail. Janavičienės, bet ir iš viso Australijos menininkų paroda Nepalio krašte nuo tada, kai australų pasiuntinybė buvo įkurta Kathmandu mieste. Pasiuntinybė tikisi, jog paroda padės augti abipusiems kultūriniams ryšiams, kuriuos australai yra pasiryžę skatinti su Nepaliu.

Dail. Jolanta Janavičienė yra turėjusi daug individualinių parodų įvairiose Australijos srityse, o taipgi dalyvavusi tarptautinėse keramikos parodose įvairiuose Europos miestuose. Parodoje, vykusioje Park galerijoje, Lalitpur, buvo rodomi 22 keramikos darbai ir aštuoni tapiniai, vaizduojantys, be kita, ir Nepalio gamtovaizdį, kaip, pavyzdžiui, Himalajų kalnyną ir „terai“ — Nepalio tropikinę zoną bei nepaliečių šventyklas — Pashu-patinath ir Swayambhunath. Parodos proga dail. Janavičienė yra pasisakiusi, jog jai didelį įspūdį yra padaręs Nepalio gamtos grožis ir ji žadanti tai panaudoti savo kūryboje, kurią ateityje rodys Australijoje.

kritika trentyje (A. Vaičiulaitis), Alės Rėtos romanas *Pirmieji svetur* (K. Barėnas), Antano Musteikio romanas *Danguas ir žemės šaknis* (Pr. Visvydas). Numeris iliustruotas Telesforo Valiaus kūrinių nuotraukomis.